

NOTE DESPRE ACTIVITATEA ARHEOLOGICĂ ÎN REPUBLICA POPULARĂ BULGARIA

Eliberarea Bulgariei de sub jugul hitlerist și preluarea puterii de către clasa muncitoare au avut o însemnătate uriașă nu numai pentru dezvoltarea economică, ci și pentru deschiderea unor posibilități noi de dezvoltare a științelor și artelor din țara vecină și prietenă.

Sub conducerea Academiei de Științe a Republicii Populare Bulgaria arheologia, alături de celelalte științe, a luat un mare avânt. S-au organizat noi muzee și se îmbogățesc necontenit cele existente. Se formează cadre tinere de arheologi. Expediții arheologice bine organizate urmăresc să rezolve o serie de probleme importante din istoria veche și medie a poporului bulgar.

În luna septembrie 1954, Academia R.P.R., răspunzând unei invitații a Academiei de Științe a R.P.Bulgaria, mi-a dat sarcina de a participa la o expediție de săpături bulgaro-sovieto-romine organizată de Academia din țara vecină în scopul cercetării așezării slave de la Popina, situată pe malul drept al Dunării, între Silistra și Turtucaia. Atit participarea la această expediție, cit și vizitarea unor muzee și monumente, mi-au dat prilejul să rețin o serie de realizări ale arheologiei bulgare de după 9 septembrie 1944, pe care socotesc util să le împărtășesc în notele de față.

Țin să previn pe cititori că nu mă voi ocupa de roadele expediției de la Popina, deoarece acestea sînt în curs de prelucrare. Voi spune numai cîteva cuvinte despre organizarea expediției, trecînd apoi la alte probleme.

Organizarea expediției de la Popina punea o serie de probleme destul de dificile cărora, însă, Institutul de arheologie împreună cu Muzeul arheologic din Sofia au reușit să le facă față cu succes. Ele au reușit să concentreze la Popina un puternic colectiv permanent, compus din arheologii bulgari cei mai calificați, sub conducerea academicianului Christo Miatev, a profesorului M. I. Artamonov, directorul Muzeului Ermitaj și a subsemnatului.

Colectivul cuprindea de asemenea un arhitect, un fotograf, o ceramistă desenatoare, o echipă cinematografică, precum și personalul administrativ și de îngrijire necesar.

Dat fiind caracterul de școală ce s-a atribuit șantierului, pe lingă colectivul permanent au participat, prin rotație, majoritatea arheologilor bulgari, lucrînd sub conducerea șefilor de sectoare.

Suprafața ce se săpa a fost împărțită în sectoare. Fiecare sector ținea un jurnal propriu. Materialele erau spălate și selectate chiar pe șantier, apoi ambalate în pungi sau cutii de carton și transportate la laboratorul expedi-

ției, unde se restaurau și se desenau. Prelucrarea materialului chiar pe șantier prezintă un mare avantaj pentru întocmirea la timp a raportului preliminar.

În seara fiecărei zile, colectivul ținea o ședință în care se citeau toate însemnările din jurnalele de sectoare. Ele erau discutate, apoi se scoteau în evidență observațiile mai importante și se fixau problemele principale care trebuiau urmărite în ziua următoare. În aceste ședințe se țineau și comunicări, în care se prezentau probleme sau descoperiri legate de temele urmărite de șantier.

Pe baza jurnalelor de sectoare și a discuțiilor purtate în ședințe, se întocmea apoi jurnalul general al șantierului.

Așezarea de la Popina este o seliște slavă, înconjurată cu val și șanț de apărare, formată pe ruinele unei așezări bizantine din secolul al VI-lea. Locuințele de tipul bordeielor, destul de rare, și inventarul, în general sărac, dovedesc că aici era o așezare rurală, ale cărei începuturi par a se situa prin veacurile VII-VIII, iar sfârșitul prin secolul al XI-lea. Ceramica are multe analogii cu cea de la Garvăn. Există însă și deosebiri. Cea mai importantă este aceea că la Popina apare mult mai multă ceramică cenușie de tip Saltovo-Maiatk, cu ornamente lustruite formind rețele pe vase cu pintece sferice. În schimb lipsește ceramica caracteristică bordeielor incendiate de la Garvăn, ca și amforele cu torți suprainălțate. Așezarea de la Popina rezează, așadar, o etapă mai veche a culturii de tip slav. Sub acest aspect studierea și publicarea materialului prezintă un mare interes științific și va aduce elemente noi pentru lămurirea problemei etnogenezei.

Problema muzeelor este privită în R.P. Bulgaria cu deosebită seriozitate. Ca și în țara noastră, s-au înființat, în toate centrele regionale și raionale, muzee ce se îmbogățesc mereu, devenind treptat indispensabile centre de culturalizare. O atenție specială se acordă recrutării personalului științific al muzeelor. De regulă, cadrele acestora sunt formate din absolvenți cu bună pregătire ai universității. Sfaturile populare sprijină munca acestor cadre. Ele nu sunt sustrate de la munca lor specifică pentru tot felul de alte munci, cum se întâmplă uneori la noi. Aceste instituții participă la săpăturile arheologice, în unele cazuri primind chiar sarcini de conducere în colectivele arheologice. Avind o pregătire științifică suficientă, aceste cadre fac cercetări pe teren, culeg cu pricepere materiale și informații, pregătesc și publică rapoarte, contribuind activ la dezvoltarea arheologiei. Existența Institutului arheologic, care dirijează din punct de vedere științific toate acțiunile, asigură unitatea activității de teren.

Nu e mai puțin adevărat că printre tinerii absolvenți ai universității din Sofia domnește o altă mentalitate decât printre absolvenții universităților noastre. Ei nu se socotesc exilați când sunt trimiși să muncească în centrele din provincie, cum se socotesc ai noștri. Ei se leagă de munca ce li s-a încredințat, luptă să-și aibă o bibliotecă, să obțină concursul Sfaturilor etc. Muzele mai mari, cum sunt cele din Plovdiv și din Stalin, își au chiar publicații proprii și au întreprins și întreprind cercetări deosebit de importante.

În orașul Stalin s-a organizat un muzeu arheologic cu un material foarte bogat și s-a construit un lapidariu în care sunt adăpostite în condiții foarte bune monumentele de piatră.

M-a impresionat în chip deosebit grija față de monumente manifestată prin lucrări de conservare și de consolidare de o amploare necunoscută la noi, ca și prin măsurile de pază cărora li se acordă o atenție deosebită. Conservarea și punerea în valoare a monumentelor este o preocupare permanentă a Academiei de Științe și a unităților care depind de ea, ca și a Ministerului Culturii.

Astfel, pentru ocrotirea cunoscutului mormînt roman pictat de la Silistra s-a construit o mare clădire de piatră în care se pătrunde numai împreună cu paznicul monumentului. Tot astfel, deasupra mormîntului trac cu tholos de la Kazanlik, s-a ridicat o construcție monumentală cu boltă. În interiorul mormîntului s-au instalat aparate care să înregistreze gradul de umezeală și de temperatură. Se studiază care ar fi cel mai bun sistem de iluminat pentru a nu se vătăma minunata pictură care este mereu examinată de specialiști.

Pentru lucrările de conservare și restaurare, în R. P. Bulgaria se folosește corpul de arhitecți ai Muzeului arheologic din Sofia, specializați în acest sens. În această operă sînt antrenați însă și alți specialiști. Fără să se neglijeze monumentele grecești și cele din epoca stăpînirii romane, incontestabil că monumentele trace și cele vechi bulgare constituie principala grijă a arheologiei bulgare.

Acolo unde apare în modul cel mai clar grija față de monumentele trecutului este în cazul ruinelor monumentale din epoca primului și celui de al doilea stat bulgar: Pliska, Madara, Preslav, Tîrnova. Monumentele respective nu numai că sînt consolidate cu deosebită atenție, dar ele sînt puse în valoare prin parcuri ce s-au creat în jurul lor. A fost, de pildă, amenajat într-un mare parc complexul de la Madara, unde se află peștera în care s-au făcut descoperiri din epoca pietrei, chiliile pustnicilor din evul mediu tăiate în peretele stîncii, resturile unei vile din epoca elenistică și ale unei vile romane, pe lingă celebrul relief al călărețului cu inscripții vechi bulgare, către care suie o scară monumentală cu trepte largi de piatră, vizitatorul avînd tot timpul în fața ochilor imaginea, din ce în ce mai distinctă a celebrului relief. La fiecare monument din acest mare complex există explicații ample scrise pe plăci de metal.

Patru sute de trepte tăiate în stîncă conduc pe călător pe platoul de deasupra peretelui stîncos de la Madara, la ruinele fortăreței bizantine vechi ce se găsesc acolo.

În parcul de la Madara s-a construit și un muzeu în care sînt adăpostite descoperirile mărunte, inscripții și fragmente arhitectonice. Se găsesc, de asemenea, mai multe case de adăpost pentru oamenii de știință care pot veni aici în vederea studierii monumentelor. Monumentele sînt puse în valoare atît din punct de vedere științific, cît și cultural educativ. Madara, Pliska, Preslav, Tîrnova, sînt locuri de pelerinaj pentru toți intelectuali bulgari ca și pentru tineret, căruia i se dezvoltă astfel sentimentul de mîndrie patriotică. Muzeu cu depozite, locuințe pentru cercetători și pentru paznici, rezervații arheologice transformate în parcuri, se află și la Pliska și Preslav.

Activitatea arheologică este condusă de Academia de Științe prin Institutul de arheologie și Muzeul arheologic. Printre realizările cele mai de seamă din ultimii ani sînt săpăturile de la Koprinka, pe valea rîului Tundja. S-au descoperit acolo ruinele unui oraș trac, cu ziduri de apărare, turnuri și porți,

care au dat la iveală un bogat material grecesc și local. Planul acestui oraș era axat pe două drumuri pietruite și prevăzute cu canale de scurgere, care se întretaiau în unghi drept. Casele erau mari, ocupând câte un pătrat între străzi. În colțul de NE se afla o fortificație mai restrinsă, curtea și locuința regelui, apărată prin ziduri și turnuri proprii. Întregul plan denotă influența directă a planului elenistic. Orașul, palatul fortificat, tumulii funerari cu un inventar așa de bogat și de o tehnică așa de avansată, ca cel de la Kazanlik, nivelul producției meșteșugărești, totul dovedește nivelul înaintat al societății tracice, care era împărțită deja în clase antagonice și utiliza scrierea grecească, așa cum dovedește o stelă din timpul regelui Seuthes al III-lea. Astăzi locul fostului oraș, reședință a regilor traci — Seuthopolis —, după ce arheologii au adunat toate vestigiile unui trecut glorios, este acoperit de lacul de acumulare al hidrocentralei ce s-a construit pe valea râului Tundja.

Și celelalte muzee din R.P. Bulgaria au activitate științifică și execută săpături arheologice, cu aprobarea Academiei de Științe. Se remarcă în această privință cercetările muzeului din Plovdiv, cunoscut centru de activitate arheologică. Muzeul din Russe (Rusciuk) a obținut frumoase rezultate în săpăturile executate într-o mare așezare neolitică din regiunea respectivă, iar din descoperirile muzeului din Stalin (Varna), deosebit de importantă ni se pare descoperirea unui cimitir cu morminte de incinerare din prima epocă a fierului, de la Rovno Provadia, caracterizat prin urne depuse în mici construcții din plăci de piatră.

Alături de monumentele bulgare, cultura tracilor constituie una din preocupările principale ale arheologiei bulgare. În Muzeul din Sofia descoperirile tracice ocupă un loc deosebit. Am remarcat acolo un bogat tezaur inedit, compus din vase de argint și de argint aurit și din numeroase aplice, unele în genul celor descoperite în tezaurul « scitic » de la Craiova.

Muzeul arheologic din Sofia este organizat în trei secții (arheologia comunei primitive, arheologia sclavagistă și arheologia feudală) și un cabinet numismatic. El dispune de un birou de desen și un laborator de reconstituiri. O atenție specială se acordă lucrărilor de consolidări și reconstrucții. În acest scop, Muzeul arheologic din Sofia are în schema sa un număr de patru arhitecți.

Pe lângă reconstituiri de vase ceramice la care lucrează ceramiști, la Muzeul din Sofia lucrează și pictori și sculptori-bijutieri care execută copii după obiectele de metal, originalele, în general, nefiind expuse.

Printre lucrurile bune pe care le-am reținut din contactul cu arheologii bulgari este și respectul de care am văzut că se bucură în țara vecină și prietenă memoria învățaților care au contribuit la dezvoltarea științei arheologice. Astfel, în parcul arheologic de la Madara s-a construit o fântână care poartă o placă în amintirea lui Rafael Popov, cu un loc rezervat unui bust al acestui valoros arheolog bulgar. Tot așa, la Pliska se află, chiar în parcul șantierului, mormintul bine îngrijit al lui Karol Škorpil, iar în Muzeul din Pliska fotografiile regretatului om de știință și paginile îndoliate ale difuzivelor publicate cu necrologul defunctului. Cinstirea memoriei înaintașilor care și-au adus contribuția lor la dezvoltarea științei arheologice înseamnă legarea prezentului de trecutul progresist și are o deosebită însemnătate pentru educarea tinerelor generații în spiritul dragostei față de muncă și față de trecutul poporului.

Înceind notele acestea, nu pot trece sub tăcere dorința, unanim exprimată, a arheologilor bulgari de a se intensifica legăturile dintre oamenii de știință români și bulgari. Inițiativa luată de Academia de Științe a R.P. Bulgaria prin organizarea expediției comune de la Popina, este un fericit început care ar trebui însă lărgit în sensul unei colaborări mai directe, prin participarea reciprocă la săpături, prin vizite la muzee și monumente, prin participarea la conferințe arheologice. Există, de sigur, numeroase probleme care interesează știința istorică din ambele țări și care pot fi rezolvate mai ușor și mai complet printr-o colaborare mai strânsă.

GH. ȘTEFAN

ОБ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКЕ БОЛГАРИЯ

(КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ)

Автор делает сообщения относительно достижений археологии в Народной Республике Болгария, указывая на успехи в области научно-исследовательских работ, организации музеев и сохранения исторических памятников этой страны.

NOTES SUR L'ACTIVITÉ ARCHÉOLOGIQUE DANS LA RÉPUBLIQUE POPULAIRE DE BULGARIE

(RÉSUMÉ)

L'Auteur présente plusieurs Notes sur quelques réalisations archéologiques obtenues dans la République Populaire de Bulgarie, en faisant ressortir les succès obtenus dans le domaine des recherches scientifiques, dans celui de l'organisation des musées et de la conservation des monuments historiques de ce pays.
